

УДК 130.2:316.32

МЕЛЬНИК В.В.,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри управління,
інформаційно-аналітичної діяльності
та євроінтеграції Інституту управління та економіки освіти
Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова,
(Київ, Україна) E-mail: doc.v.melnik@mail.ru

АНТРОПОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КУЛЬТУРИ ЯК ОСНОВИ БАГАТОВИМІРНІСТІ ЛЮДИНИ В УМОВАХ РЕКОНФІГУРАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

В статті проаналізовано сутність культури та кризові духовні явища, що проявляються в культурі в умовах реконфігурації соціального простору. Виявлено кризові явища, що складають духовну кризу, що представляє собою кризу суспільних ідеалів і цінностей. Визначено, що саме духовність забезпечується антропологічними, онтологічними, аксіологічними чинниками. З'ясовано сутність культури як умови реалізації багатовимірності людини в умовах поглиблення глобальних викликів сучасності, що представляють собою основу для виявлення міжцивілізаційного спілкування і діалогу;. Розкрито умови переосмислення культурно-історичних, філософських і морально-аксіологічних принципів облаштування соціуму. Зроблено висновок, що антропологічні засади культури як основи багатовимірності людини в умовах реконфігурації глобального соціального простору забезпечують становлення умов самореалізації людини в умовах культурної глобалізації.

Ключові слова: антропологічні засади, культура, багатовимірність людини, реконфігурація соціального простору, глобальний простір, глобалізація

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що культура як вираження антропологічних, онтологічних і аксіологічних засад в контексті реконфігурації соціокультурного глобалізованого простору є особливим зрізом соціального простору, що включає проблематику удосконалення особистості, мовленнєвих матриць, орієнтуючись на комунікацію як основу міжкультурної взаємодії. На думку вчених-антропологів, культургенезис цивілізації залежить від соціосередовища, його природних умов та від діяльності суб'єкта. Культура як основа міжкультурної комунікації включає комплекс понять-термінів, як: характер, менталітет, когнітивні моделі, звичаї, соціальні колізії маргінальності, соціально-екзистенційні основи реалізації особистості, інноваційні феномени прогресу цивілізації. На нашу думку, культуру слід інтерпретувати як соціально-онтологічно-еволюційний процес цивілізації, що включає рефлексивні моделі, пов'язані з творчістю, діяльністю, інтеграцію будь-яких творчих альянсів та реалізацію людиною своїх можливостей і здібностей, що

проявляються в умовах реконфігурації соціального простору, удосконалюються і вносять інноваційні зміни, адаптуючись і виробляючи вміння і навички, необхідні для існування людини у новому соціальному середовищі [1].

Виділення невіршених раніше часток загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Проблемна ситуація.

На нашу думку слід проаналізувати культуру як максимум, що результується через соціоповедінські паттерни, посередництво менталактів і психостанів особистості, які мають психологічну, онтологічну, соціально-нейропсихологічну природу в ракурсах взаємодії індивіда з онтологією-середовищем-соціумом-людьми. Культура має онтологічно-безпосереднє відношення до людських потреб-запитів-цілей, так як людина дискурсно-сміслена для себе, що є світ, яке її місце в цьому світі, як вона може досягти своїх цілей. Людина задовольняє свої потреби у цінній праці, відпочинку, самозбереженні і самоудосконаленні, щоб сприяти своїй самоevolюції у кризовому бутті і досягненні цілісності особистості, якщо навіть цьому не дозволяють умови. Культура є «способом самого буття» людини у світі, проте не є «надбудовою» цього світу, тому що вона є самим буттям, проявляючись в контексті реконфігурації соціокультурного глобального простору. Реконфігурація соціокультурного простору – це розгортання світу людського буття, «олюдненої природи», «світу цілісної культури» у єдності антропологічних, онтологічних і аксіологічних засад. З реконфігурації світу випливає, що культура є «життєвим світом» чи «життєвим нервом» людини, яка відіграє велику роль при становленні психіки, свідомості і мислення людини, сприяючи формуванню ідентичності і самоідентичності людини. Людина є продуктом реконфігурації соціокультурного глобалізованого простору, свого суспільства, вона формується у середовищі своєї культури, і поки культура не сформована, то немає ні особистості, ні свідомості, ні цінностей, необхідних для того, щоб функціонувала людина [2]

Мета статті полягає в концептуалізації антропологічних засад культури як основи багатовимірності людини в умовах реконфігурації глобального соціального простору.

Дана мета реалізується в наступних задачах:

- проаналізувати сутність культури та кризові духовні явища, що проявляються в культурі в умовах реконфігурації соціального простору, зокрема, що духовна криза - це криза суспільних ідеалів і цінностей, які складають духовне ядро культури;

- визначити, що культура як вираження антропологічних, онтологічних і аксіологічних засад в контексті реконфігурації соціокультурного глобалізованого простору є системою форм, які забезпечують становлення (формування) людського в людині, що забезпечуються антропологічними, онтологічними, аксіологічними чинниками;

- з'ясувати сутність культури як умови реалізації багатовимірності людини в умовах поглиблення глобальних викликів сучасності, що представляють собою основу для виявлення міжцивілізаційного спілкування і діалогу;

- розкрити умови переосмислення культурно-історичних, філософських і морально-аксіологічних принципів облаштування соціуму;

- дати аналіз антропологічних засад культури як основи багатовимірності людини в умовах реконфігурації глобального соціального простору та умов самореалізації людини в умовах культурної глобалізації.

Обговорення проблеми

Культура- це певна сукупність соціально набутих і трансформованих із покоління в покоління значущих символів, ідей, цінностей, звичаїв, вірувань, традицій, норм і правил поведінки, через свою життєдіяльність. Поняття “культура” вживається для характеристики певних історичних епох (антична культура), конкретних суспільств, народності, нації (культура майя), а також специфічних сфер діяльності чи життя (художня культура, культура побуту), сфера духовного життя людей. Як загальноцивілізаційна система, культура автентична, дійсна, невідчужена від історії, об’єднує сьогоднішнім своє минуле і майбутнє, відтворює в самосвідомості і максимально розкриває природу національного характеру. Культура як загальноцивілізаційна цінність виявляє наявність базових цінностей і символів, які забезпечують внутрішню інтеграцію. Культура включає в свою систему соціальні норми і установи, духовні цінності, сукупність відносин людей до природи, між собою і до самого себе. Культура характеризує особливості свідомості і поведінки, діяльності людей, праці, мови, фіксується як спосіб життєдіяльності окремого індивіда, соціальної групи чи всього суспільства в цілому. Культура- це складне ціле, яке включає продукти діяльності, вірування, мистецтво, звички людини, а також діяльність, зумовлена цими звичками. Головне в культурі- активна роль людини, людина в діяльності, продукт людської діяльності. Культура- це конфігурація засвоєної поведінки людини і її результатів, тісно пов’язана з духом, духовністю. Тому будь-який матеріальний прогрес не відбудеться без прогресу культурного, духовного. Культура- це свого роду генотип розвитку людського організму [3].

Культура є найбільш фундаментальний спосіб людського буття, базис реальності для людини. Тому культура є діяльність людей по відтворенню і оновленню соціального і політичного буття, а також продукт і результат діяльності, які в неї включаються. Культура є реплікація суспільної і родової суті людини, це сукупний досвід людства, єдності буття і небуття, вона організує людське життя, слугує для упорядження досвіду і регуляції відносин між людьми. Культура- це культ, обробка, поважання, виховання. Це певний рівень розвитку суспільства, творчих здібностей людини, відтворюваний в матеріальних і духовних цінностях людини. Культура- це свідомою робота духу по здійсненню того, що оточує людину. Культура асоціюється з рисами особистого удосконалення людини, це специфічний спосіб організації і розвитку людської особистості. Укоріненість в культурі і свобода здійснюються як творчість, з іншого боку, культура поєднує буття й свободу, що переростає у творчість, виступає щодо них як опосередкування. Будучи узагальненим людським досвідом, культура дає свободі й творчості вихідні смисли й через це безпосередньо є репрезентантом буття. Разом з тим культура

дає засоби й пропонує форми здійснення людиною її вільних творчих зусиль. Творчість- це одна з найсуттєвіших ознак культури. Саме культура є водночас творчістю й призначеністю до творення. Нарешті, та чи інша система може бути визнана цивілізованою, якщо вона забезпечує культурний прогрес людства, можливості самореалізації особистості, розвиток і реалізацію індивідуальної духовної свободи. Повернення до магістральних шляхів розвитку людської цивілізації є поворотом до культурного самозабезпечення народу в контексті світових надбань, пріоритету особистості її духовних свобод, творчої самореалізації у суспільному та індивідуальному житті, людяно-творчого злету, культури. Універсальним критерієм суспільного прогресу постає загальне становище людини в соціально-політичній системі, діапазон її загальнокультурного розвитку, рівень матеріальної, соціальної, політичної і духовної свободи. Більш прогресивна буде така політична система, яка відкриє широкі можливості для задоволення людських життєвих потреб, піднесення добробуту, забезпечення рівня і структури споживання матеріальних, соціальних та культурних благ, що найповніше відповідають природі, сутності й призначенню людини, створюють сприятливі умови для самореалізації духовної свободи. Сучасність характеризується тим, що в основі прогресу лежить загальнолюдський інтерес. Головне- створити таку систему політичних дій, на основі яких можна було б надати колективним формам людського життя належної цілораціональності, свідомої передбачуванності, досягнення на цьому шляху максимально-матеріального і духовного добробуту, культурного зростання [4].

Криза (від грец. Krisis- поворотний пункт, рішення)-1) тяжкий перехідний стан, який викликаний хворобою, травмою, стресом; 2) емоційно значуща подія чи радикальна зміна статусу в особистому житті. Розрізняють кризу по протяжності і інтенсивності кризового стану. Криза культури- це обов'язковий і закономірний етап у розвитку кожної культури. Вона не може досягти ідентичності, якщо не будуть подолані внутрішні колізії. Переломні процеси в середині культури не завжди свідчать про корозію, розпад чи загибель культури. В цьому плані про кризу культури говорять як про тяжкий перехідний стан. Сутність кризи складає переоцінка складового духовно-змістовного ядра культури. В результаті цих процесів криза може паралізувати культурну динаміку, що породжує безліч негативних феноменів. Це може привести до краху культури в її минулому вигляді. Але криза ще часто й сполучена з самопізнанням автентичної суті культури, виявленням її потенціалу, можливостей внутрішнього розвитку [5].

Культура знаходиться в стадії процвітання, коли вона має внутрішнє стаке уявлення про себе. Криза культури свідчить про розпад постійного ядра культури, про втрату самототожності, тобто культура перестає мов би розуміти, що вона собою уявляє. Виникнення туги по сталому архетипу породжується тривогою і збентеженою свідомістю, що сприяє поступовому формуванню нового образу культури. Відчуття кризи породжується в результаті розусюдження з самою сабою, першоодвічним космосом культури. Її динаміка допускає багатоманітність альтернатив, і при цьому не кожна із них має шанс

на втілення. Культура не здатна розвиватися по одинці і універсальній схемі. Сучасна криза є сучасною новою культурою парадигми. Розпад старих форм життя і поява нових ціннісних мотивів приводить в результаті до збуджуваного стану пошуку, інтенсивного бродіння нових цінностей, які володіють новим потенціалом оновлення. Народження нових ціннісних орієнтацій є провісником нової культури. “Революція свідомості” означає народження нового культурного ареолу. На долі культури відчувається зіткнення духовних і моральних ідеалів, культуру покидає творчий дух і вона не здатна задовольнити духовні потреби суспільства.

Духовний вакуум - термін який вживається для визначення кризи соціальної і національно-культурної ідентичності, який супроводжується почуттям страху, тривоги, відчуттям історичної приреченості, “бездомності” і загубленості людини в світі. В особистому плані криза національної свідомості переживається як духовний вакуум. *Духовна криза- це криза суспільних ідеалів і цінностей, які складають духовне ядро культури і надають культурній системі якісно-організаційної цілісності, аутентичності.* Кризи супроводжуються посиленням антропійних процесів, соціальним, моральним, інтелектуальним хаосом, втратою моральних пріоритетів, гострою поляризацією суспільства, зруйнуванням соціальних інститутів. Духовна криза суспільства і реальна небезпека втрати культурної ідентичності гостро активізували процеси національної самосвідомості, в сфері якої проходить інтенсивність послуг цінностей культурної інтеграції і національної консолідації [6].

Світоглядною передумовою подолання духовної кризи є відтворення тих цінностей, котрі складають ядро відчизняної культури і зумовлюють її унікальність, відродження національного ідеалу, актуалізацію суспільної свідомості її інших референтів.

В умовах антидуховності все обертається своєю протилежністю і змінюється: історія, що могла бути історією існування людей перетворюється на самотійну надлюдську субстанцію; засоби стають цілями, а цілі постають у ролі простих засобів, людина витрачає людське єство, а мірою її багатства, замість істинних цінностей стає обсяг приватної власності і володіння матеріальними цінностями. Проте існують і більш потаємні руйнаційні процеси. Одна з них- поглинання людини масовою культурою з опорою на розваги, утилітарні цінності, або тоталітарною пропагандою.

Життя і структура суспільства зумовлюються культурою і розумінням в ній смисла людського існування. Всі чотири сфери суспільства- економічна, політична, соціальна, духовна- завжди знаходяться в активній взаємодії між собою. Суспільство не може досягти ні істинної демократії, ні повноцінного життя, коли не будуть створені необхідні для існування цих інститутів моральні якості і не приведуть свої інститути і закони у відповідність з моральними і культурно-правовими нормами демократичного суспільства. Для цього люди повинні перестати сприймати себе “гвинтинами” тоталітарної машини, а вільними суб’єктами здатними до культурної творчості.

Культурні артефакти тільки тоді стають реальною культурою, коли вони освоюються діяльністю людини, входять в її життя, в соціокультурну творчість, у вчинки, відносини і діяльність. *Культура як вираження антропологічних, онтологічних і аксіологічних засад в контексті реконфігурації соціокультурного глобалізованого простору є системою форм, які забезпечують становлення (формування) людського в людині, що забезпечуються антропологічними, онтологічними, аксіологічними чинниками, системою формоутворень духу.* Такими формоутвореннями духу є мова, право, мораль, наука, філософія, різні форми мистецтва - все, що робить людину людиною. Слід погодитися з Н.Хамітовим, який вважає, що «Комунікативна метаантропология є філософською наукою про умови комунікації етносу й особистості в усій її екзистенціальній повноті, виходячи тим самим на низку актуальних проблем сучасності – зокрема прав людини та місця національної культури в світі, що глобалізується [7].

З точки зору аксіологічних засад культура виступає як процес активної творчої діяльності людини, за допомогою якої людина не тільки пізнає, а й перебудовує соціокультурний простір, підганяє його під свої мірки, сприяє регулюванню соціовідносин, щоб вони не тільки сприяли більш глибокій адаптації людини, а й формували «другу культуру», яка вибудовується над людиною. З антропологічної точки зору культура – це мікроконцепт, тобто сукупність норм, цінностей, ідеалів, до яких прагне особистість, які існують в межах не тільки першого (природного), але й другого (соціального) світу і продукують такі компоненти культури, які необхідні для вираження людини в усій її експресії, креативності, аутосамореалізації, вираження свого Его в онтосі-соціумі-екзистенції. Тому культура як вираження антропологічних, онтологічних і аксіологічних засад в контексті реконфігурації соціокультурного глобалізованого простору виступає модусом концептуально-екзистенційного вираження особистості, орієнтованої на континуум, тобто на соціум, який розірваний суперечностями, конфліктами, міграційними тенденціями, амбівалентністю психіки, репресивністю, самотністю. Проте переналаштування особистості в соціокультурному кризовому просторі направлене на сублімацію людини в культурі, творчості, науці, вираження себе в творчих альянсах, становлення людського Его, соціокультурній активності. Людина переосмислює своє існування в глобалізованому соціокультурному просторі в контексті онтології, екзистенції, природи, соціуму, буттєвості, виробляючи стиль життя, дискурсомислюючи себе, в результаті чого сама людина стає фактором культури і виявляє свою **багатомірність виявлення своєї самоті** та своїх сутнісних сил у вимірах буття – фізичного, біологічного, соціального, психологічного, культурного, космічного [8].

Культура як умова реалізації багатовимірності людини в умовах поглиблення глобальних викликів сучасності представляє собою основу для виявлення міжцивілізаційного спілкування і діалогу. Культура формує принципи облаштування оточуючого світу і місця в ньому людини в умовах глобальних процесів. Культура у глобальному вимірі є самим буттям і направлена на формування світу людського буття. В умовах поглиблення

глобальних процесів сучасності формуються і концепції культури з орієнтацією на її модернізацію. У психологічному плані культура – це надіндивідуальний і змінний конструкт, в аксіологічному – система цінностей, вірувань і традицій, що представляють собою аксіологічне підґрунтя культури [9].

Антропологічна складова культури є системою форм, що забезпечують формування цінностей людського духу і є основою її подальшої багатовимірності в умовах реконфігурації глобального соціального простору. Такими формоутвореннями багатовимірності людини є мова, релігія, право, мораль, наука, філософія. Людина живе в умовах глобальних процесів, які є породженням універсальних структур техніки, інформації, комунікації, що сприяють утворенню інформаційно-комунікативного простору, породження навіть віртуального буття та віртуальної культури, що потребують адаптації людини до цього простору. Концепція культури вбирає в себе історичний рівень розвитку суспільства і людини і виражається у формах, пов'язаних з формуванням нових матеріальних і культурних цінностей, що є творчими силами і протистоять викликам, пов'язаних з глобалізацією, яка руйнує культуру. Культура є специфічною характеристикою людини і суспільства і відображає суб'єктивні людські сили і здібності, реалізується в діяльності, інформації, знаннях, вміннях та навичках, рівні інтелектуального розвитку, світогляду. Вона проявляється у способах взаємного спілкування людей, міжкультурному діалозі, що об'єднує людство на основі самоідентифікації суб'єкта у просторі інтеркультурного середовища і сприяє взаєморозумінню [10].

Антропологічні засади культури як основи багатовимірності людини в умовах реконфігурації соціального простору зводяться до того, щоб схоплювати культуру як цінність, яка представляє собою суть духовного розвитку людини простору для саморозвитку і самореалізації людини. З антропологічної точки зору культура направлена на формування цінностей людського буття, відтворення і самовідтворення сутнісних людини, необхідних для сприйняття світу, розвитку активної творчої діяльності, за допомогою якої формується особливий світ субкультури. Культура, пронизуючи всі ланки суспільства в умовах реконфігурації глобального соціального простору, виступає одночасно як середовище, засіб і результат життєдіяльності соціальних суб'єктів, окремих особистостей, певних соціальних груп і спільнот, окремих суспільств чи навіть людства загалом. Актуальним у дослідженні культури є гегелівський аналіз духу у всесвітній історії, оскільки він змушує звернути увагу на духовно-культурні процеси, що відбуваються у сучасному світі. Культура характеризується як системний комплекс, притаманний будь-якому сталому співтовариству людей, комплекс специфічних і нормованих способів і форм соціальної інтеграції, організації, регуляції, пізнання, комунікації, оцінювання і самоідентифікації, образних рефлексій та інтерпретацій, механізмів соціалізації особистості. Культура виражає якісну характеристику суспільства, безупинно розвиваючи у єдності всі елементи, засвоюючи і передаючи наступним поколінням, що складає її генетичний аспект. Культура виступає як процес активної творчої діяльності людини, за

допомогою якої людина пізнає навколишній світ, себе, суспільні відносини, що складає епістемологічний аспект культури. Культура у своєму сучасному перенасиченні інформацією виконують роль комунікатора, який зв'язує ланки між творцями і споживачами різних матеріальних і духовних цінностей, між різними регіонами, народами і расами, що складає її комунікативний аспект.

Культура створює необхідні для орієнтації людини зразки, норми поведінки й оцінки, забезпечує регулювання соціальних стосунків людей, що виражає її регулятивний, нормативний аспект. Культура в умовах глобалізації являють собою нелінійне, складне і суперечливе духовно-практичне соціальне утворення, що розвивається в контексті трансісторичних культурних значень і конкретно-історичних смислів. Культура диференціюється в культурах індустріального, постіндустріального, інформаційного суспільств, висвітлюючи колізії людини і природи, людини і суспільства, людини і людини. Атрибутами культури є її об'єктивність, оптимальність, сакральність. Культура як частина загальної глобальної політики має самостійні цілі, завдання, функції, детерміновані метою і завданнями загальної культурної політики держави. Оскільки культура направлена на вирішення культурно-політичних задач, то останні обумовлюють її зміст, спрямованість, способів і методів їх вирішення. На сучасній стадії розвитку сучасного українського суспільства культура може посідати декілька стратегічних позицій. По-перше, вона є одним з інструментів євроінтеграції. Розвиваючи сектор культурних індустрій, модернізуючи культурну політику і вдосконалюючи механізми її впровадження, можливо окреслити вимір успішної зовнішньої політики, якою є на сьогодні євроінтеграція, та наблизити нашу країну до омріяних європейських стандартів. По-друге, досвід європейських країн показує важливість участі культурного сектору в розбудові громадянського суспільства та економічному зростанні держави, тобто у внутрішньополітичному житті країни в умовах культурної глобалізації.

Культурна глобалізація вивчає глибинні зміни культури у зв'язку з новітніми науково-технічними соціальними нововведеннями, перспективами міжкультурного діалогу. Культурна глобалізація і гібридизація доповнюються процесами транскультурної конвергенції та формування транслокальних культур – культур діаспори на протигагу традиційним культурам, що відзначаються локалізованістю. Світ поступово перетворюється на складну мозаїку транслокальних культур, що глибоко проникають одна в одну й утворюють нові культурні ареали, що мають мережеву структуру. Інтенсифікація комунікацій і міжкультурних взаємовпливів, розвиток інформаційних технологій сприяють подальшій диверсифікації розмаїтого світу культур, протистоять поглинанню їх універсальною «глобальною культурою». У XXI столітті культура розвиваються по вісі – зрушення від культурного імперіалізму до культурного плюралізму; від закритого до відкритого суспільства. У сфері культури прерогативи наднаціональних організацій обмежилися до поширення нових інформаційних технологій, формування масового суспільства і масової людини, космополітичної культури. Зростання етнічної, культурної і релігійної гомогенності в умовах глобальної

трансформації людства стає культурною компенсацією і опіумом для відсталих народів.

Аналіз свідчить, що людство переживає гігантську соціокультурну та антропологічну кризову ситуацію, яка втілює в собі не стільки негацію епохи модерну, скільки повне її утвердження. *Щоб вийти із цього кола, слід переосмислити культурно-історичні, філософські і морально-аксіологічні принципи облаштування соціуму, які людство винесло із попереднього культурно-цивілізаційного розвитку:* 1) Сучасні проблеми глобалізації та пов'язані з ними кризові явища мають безвихідний характер існуючої цивілізаційної парадигми та загострення кризи гуманізму, вихід із якої – об'єднання людства на основі усвідомлення загальних інтересів і загальної відповідальності перед майбутніми поколіннями, повернення до духовно-моральних та культурно-антропологічних принципів в оцінці науково-технічних інновацій. 2) Глобалізація здійснює трансформуючий вплив на систему факторів, що формують особистість у самих різних типах культур, розхитує традиційні системи культурно-антропологічних факторів, відкриваючи можливість для розвитку людини у менш жорсткому детермінованому соціокультурному середовищі. 3) Зміни взаємовідношень між людством і біосферою неможливі без зміни відносин між людьми у різних культурних контекстах [6, с. 13].

Основним вектором перемін повинен бути пріоритет співпраці (синергії) і взаємодопомоги всього населення Землі у реалізації глобального культурного проекту «цивілізації безпеки». Активним і діючим фактором сучасного багатоманітного бачення світу є новий гуманізм, який враховує як цінності традиційних релігійних спільнот, так і індивідуалістичну аксіологію індустріальної і постіндустріальної цивілізацій. Динамічна перебудова соціально-політичних та економічних структур, формування і розповсюдження морально-світоглядних цінностей, адекватних новим вимогам, до яких відносяться прискорене зростання внутрішньої різноманітності і високий рівень толерантності, виведуть сучасну цивілізацію із стану культурної кризи. Глобалізація має складний багаторівневий характер розгортання соціально-історичного процесу у соціоекономічних, соціоантропологічних та соціокультурних вимірах як об'єктивного і всеохоплюючого інтеграційного процесу, у контексті якого відбуваються: інтеграція та диференціація; універсализація (морально-етичних цінностей) та уніфікація (у вигляді «вестернізації у площині масової культури та стандартизації життя); інформатизація через формування «бажаної» громадської думки суспільства та зростання взаємозалежності (політичної, економічної, безпеки існування) всіх учасників постіндустріального суспільства [7, с.222].

Антропологічні засади культури у традиційному структурному розумінні уявляється трьома блоками: 1) елементами – культури, держави, міжнародних структур – державних і недержавних, регіональних утворень, систем управління комунікаційних та інформаційних мереж, маргінальних утворень; 2) топології – території, населення, ресурсів, геополітичного положення, цивілізаційної моделі, потенціалу – економічного, політичного; 3)

взаємозв'язків – торгів, міжнародних відносин, війни, міграції, громадянського суспільства, культурного обмін. Культура суспільства в еволюційному інваріанті включає: 1) духовне ядро (генотип організму): зростання інформаційної насиченості; розширення масштабів і сфер духовного виробництва (творчості); збільшення частки духовної складової у суспільному житті. 2) соціальне ядро (генотип організму): зростання організаційної складності; прогрес моральних задач; накопичення колективної пам'яті; 3) природне ядро (генотип організму): демографічне зростання; розширення кола використаних ресурсів; зростання енергоозброєності. Культура як історична форма інтеграційної тенденції включає: 1) ідеологічні форми: мова; письменність; релігія; політичні вчення; мистецтво; 2) соціальні форми: нація; місто; феодалізм, монархія, імперія, держава, наднаціональні утворення; урбанізація; комунікації; соціальні і політичні інститути; торгівля «переселення» фінансів. 3) природні форми: сім'я; рід; плем'я; община; етнос; переселення народів [6].

У залежності від характеру того чи іншого організму критерій цілісності культури буде залежати від кількості рівнів свободи у межах цілого, і буде далеко не однаковим: наприклад, міра цілісності соціального організму завжди буде нижчою цілісності організму біологічного. У першого буде більше рівнів свободи, ніж у другого. Такий характер взаємовідносин між мегасоціумом і соціумом. Під соціумом слід розуміти різного масштабу локальні людські спільноти певного типу (рід; плем'я; община, нація, держава, регіональна чи культурна спільнота). Крім того, рівень цілісності організму залежить від фазового стану організму у процесі його життєвого циклу: так, наприклад, від зародження до зрілості він зростає, а потім знижується до повної руйнації чи загиблі організму. Коли в організмі падає диференціація його органів і органи набувають більшої самостійності, починають бути більш витривалими, живуть згідно своїх законів, то вони все менше потребують зв'язків з іншими органами. Три життєвих просторів Мегасоціуму, що виростають з його ядра, роблять неможливим говорити по цілісність кожної із них. Першочергово існує природна (фізична) цілісність, яка забезпечується включенням Мегасоціуму в організм більш високого порядку – планету Земля. Вона забезпечує контури цілісності, єдність фізичних процесів і базових умов існування у частині ресурсів і ландшафту географічного і біосферного простору. У контурі цієї спільноти зароджується людина, яка здатна творчо рефлектувати і замикає на собі цей світ, як соціальну і ідеальну цілісність. «Портрет» Мегасоціуму буде неповним без розгляду таких феноменів, як цивілізація і культура, які є сукупністю «просторів», смислів, цінностей і творчих продуктів, яка виникає як результат відносин людини зі Світом і представлені полями, що структурують сумісне буття людей і соціалізують їх життєву діяльність на основі загальних умов і норм [7].

Аксіологічні виміри буття формують цінності, що сприяють самореалізації людини у соціокультурному просторі, який формує як сама людина, так і суспільство. Аксіологічні виміри сучасного соціуму сьогодні залишаються набагато могутнішими чинниками для формування всього

західного суспільства і самосвідомості культури, що виражали ще теоретики Відродження. Аксиологічні виміри буття сформували права, які стали основоположними для самореалізації людини – цивільна прав, політичні права, соціальні права, культурні права й обов'язки (право на інформацію, освіту, культуру, комунікацію, критику). Зріла ідентичність, а разом з цим і самореалізація людини може виникнути тільки на сонові осмисленого ставлення людини до своєї історії, природи, історичних явищ і процесів, всього того, що сьогодні на Заході називають «освіченою демпартією участі». У той же час в умовах розвитку інформаційно-комп'ютерних технологій та культурної глобалізації відбуваються зміни у культурних стереотипах у зв'язку з новітніми науково-технічними, соціальними нововведеннями і перспективами міжкультурного і міжкомунікативного діалогу, що розширюють культурний простір спілкування індивіда та його самореалізації. Самореалізація особистості в контексті аксиологічних вимірів буття відбувається навколо сучасних новітніх процесів, серед яких саме технологічні зрушення, які принесли нові цінності буття, чому сприяв розвиток телекомунікаційних технологій і засобів зв'язку.

Аксиологічні засади самореалізації людини виходять з обумовлених засад буття соціальними і культурними факторами. Сталість, інваріантність фундаментальних родових якостей людини як істоти культурної (духовної), що споконвічно володіє волею, формується у єдності людського роду і є невід'ємною рисою культурних прав людини, їх пріоритету стосовно принципів устрою, законів і діяльності держави. Культурологічні засади самореалізації людини розкривають взаємовідносини між людиною і суспільством, суспільством і владою, людиною і людиною; ставить на порядок денний розробку таких категоріальних форм мислення, як культури так і її відношення до оточуючого світу, природи і самої себе, культурологічних засад управління як органону пізнання і перетворення світу. Культурологічні засади враховують проблеми культурної диференціації різних груп людей, враховують появу імміграційних тенденцій, що несуть інші культури в полікультурний соціум. Саме культурна антропология виступає у вигляді вищої форми генералізації уявлень про інститути культури людства, представлених в універсальній і формі [8].

Самореалізація людини свідчить про створення умов для виявлення сутніх сил людини у всіх сферах людського буття, про те, що людина стає об'єктом і суб'єктом того суспільного цілого, в якому намагається формувати свій імідж, сприяє розширенню культурних каналів комунікацій, в яких стверджує себе як людську сутність.. Саме культурний світ особистості сприяє встановленню діалогу між особистостями, етнічними угрупованнями і суспільствами, політиками, вченими, фахівцями, країнами. Це змушує людей бути разом, узгоджено долати перешкоди, формувати шлях цивілізаційного зростання в контексті реалізації культури буття і буття культури. Безумовно, що культура повинна створити новий культурно-моральний клімат як на рівні держави, так і на рівні особистості.

Саме культура як простір самореалізації особистості створює необхідні умови для самореалізації сутнісних сил людини, культивує необхідні зразки і норми поведінки і сприяє регулюванню суспільних відносин, що виявляє собою регулятивний і нормативний аспект культури. Антропологічні виміри культури як реалізації багатовимірності людини в умовах глобальних процесів репрезентують собою оптимальний спосіб для зустрічі (а не зіткнення) цивілізацій, які покликані об'єднувати, а не роз'єднувати народи на основі традицій. Міжкультурний діалог є підґрунтям культури як основи реалізації і самореалізації людини в умовах глобальних процесів і одним із вирішальних інструментів міжцивілізаційного спілкування. Культура як підвалина багатовимірності людини у глобальному світі є «життєвим світом» чи навіть «життєвим нервом» людини, необхідна для акомодатії (приспосовування) людини до цього світу [9].

Антропологічні засади культури як основи багатовимірності людини в умовах реконфігурації глобального соціального простору відіграють велику роль при становленні психіки людини, свідомості і мислення, сприяючи формуванню ідентичності людини, всього того, що складає антропологічні основи буття людини. Людина є продуктом культури свого суспільства, вона формується у середовищі своєї культури, і доки культура не сформована, людина не може ідентифікувати себе з певною культурою (субкультурою) чи групою, щоб функціонувати як повноцінний культурного процесу. Умови глобалізації народжують нове покоління молодих людей «NEXT», яке відрізняється психологічними особливостями людей, так як вплив інфокомунікативних технологій приводить до істотних змін нейронної структури головного мозку, в результаті чого змінюється психіка і образ мислення молодих людей. Тому людина є фактором змін глобальних соціальних відносин в умовах реконфігурації глобального соціального простору зі своїми особистими інтересами, власною самооцінкою, певною мірою внутрішньої свободи.

Культура як основа реалізації багатовимірності людини в умовах посилення глобальних процесів повинна спиратися на антропологічні та аксіологічні виміри загально-цивілізаційно-духовних цінностей і збагачуватися за рахунок взаємовпливу культур. Сьогодні культура як антропологічна засада буття людини в культурі повинна ввійти у кожний дім і стати вираженням сутнісних сил людини як його багатовимірної реалізації і самореалізації. Саме духовні цінності людини повинні стати об'єднуючим початком цивілізаційного буття, щоб кинути виклик всьому не-людському існуванню, тому що культура – це форма утримання і укріплення людських (гуманних) смислів буття. Культура як основа реалізації багатовимірності людини – це «поле взаємності» у міжкультурному спілкуванні, основа для розгортання функцій комунікації і спілкування, смислове обґрунтування цілей діяльності людини. Культура як основа реалізації багатовимірності людини – це життєві орієнтири для самоствердження людини в умовах кризового буття і деякі канони смислоутворення духовних цінностей. Саме духовні цінності як основа формування культури особистості є основою вибору суб'єктом цілей,

результатів і умов діяльності, які відповідають на питання: «В ім'я чого здійснюється діяльність людини?»).

Духовні цінності як смислоутворюючий фактор культури транслюються в контексті різноманітних станів духу і реалізуються у процесі духовної діяльності людини, тому що культура – це сама життєдіяльність людини, яка направлена на вираження її інтересів і потенцій, реалізацію людської природи та смислоутворення духу. Культура включає світ духовності як деяку надприродну реальність, що є універсальним механізмом формування людських цінностей, в основі яких граничні цінності – істини, правди, краси, свободи, творчості, мудрості, традицій. Система цінностей складає смислову основу культури, відмову від її знецінення і відчуження. Культура формує зверхситуаційний вихід з кризового буття і стверджує в людині все людське, творить світ «буття людини в культурі і завдяки культурі», а саме завдяки «законам краси», для чого слід виробляти зусилля для її підтримки і розповсюдження [10].

Антропологічні засади культури як основи багатовимірності людини в умовах реконфігурації глобального соціального простору стверджують сутнісну всезагальність, яка повертає реальному процесу життєдіяльності людини ті ідеали, які вироблялися на протязі багатовікової історії людства і сьогодні є універсальним способом виявлення, здійснення і формування духовних смислів культури. Культура людини в умовах реконфігурації глобального соціального простору як основа реалізації багатовимірності людини повинна спиратися на антропологічні та аксіологічні засади свого функціонування і виконувати людиновимірну (гуманну) функцію, направлену на ствердження конкретних смислів життєутвердження, в основі чого здійснення людського в культурі і духовного самоствердження людини в діяльності, що сприяє формуванню цілісності людини.

Антропологічні засади культури як основи багатовимірності людини в умовах реконфігурації глобального соціального простору є найбільш фундаментальним способом людського буття, базисом реальності для людини. Ці основи є природно-історичним процесом, направленим на відображення (реплікацію) суспільної і родової сутності людини, суспільним світопорядком, який є відкритим для людини, вибору його можливостей, так як вона представляє сукупність загальнолюдських цінностей, які відмінити будь-яким законом неможливо. Антропологічні засади культури як основи багатовимірності людини в умовах реконфігурації глобального соціального простору культивують нову стратегію інтелектуально-духовних пріоритетів цивілізаційного розвитку з орієнтацією на моделювання культурних засад онтології та аксіології буття. Багатовимірність людини в умовах реконфігурації глобального соціального простору проявляється у контексті метафізичних, естетичних, етичних, теолого-релігійних засад, що відбиваються на матрицях духовно-інтелектуальної сутності діяльності людини. Сучасна культура в умовах реконфігурації соціального простору поступово перетворюється на мозаїку транслокальних культур, які глибоко впливають одна на одну і створюють нові культурні ареали, формуючи нову мережеву культуру.

Інтенсифікація комунікацій в умовах в умовах реконфігурації соціального простору та глобального інформаційно-комунікативного простору базується на інтенсифікації інформаційних технологій віртуально-мережевого суспільства, що сприяє посиленню міжкультурних комунікацій та подальшій диверсифікації світу культури та поступового її поглинання глобальною культурою. Антропологічні засади культури як основи багатовимірності людини в умовах реконфігурації глобального соціального простору виявляють духовно-культурні пріоритети розвитку цивілізації, створення антикризових культурних механізмів, здатних подолати руйнівні тенденції глобалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Філософія людини як шлях гуманізму та гідності у граничному бутті суспільства: підхід філософської антропології та метаантропології: збірник наукових праць. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 30-31 березня 2015 р. / За заг. ред. Хамітова Н.В.- Київ: Видавництво НПУ імені М.П.Драгоманова, 2015.- 150 с.
2. Воронкова В.Г., Нікітенко В.О. Сучасна геокультура як соціокультурний феномен культурної глобалізації / В.Г.Воронкова, В.О.Нікітенко // Гілея: науковий вісник: [зб. наук.пр.].- К.: Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2013.- Випуск 72.- С. 487-492.
3. Мельник В.В.Культура буття людини як соціокультурний феномен/ В.В.Мельник // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2015. – Вип. 60. - С.253-268.
4. Олексенко Р.І. Філософія ринкових відносин. Становлення та розвиток в Україні в період глобалізації та інформаційної революції: соц.-філос.аналіз / Р.І.Олексенко. – К.: Знання України, 2013. – 367 с.
5. Воронкова В.Г. Концепции взаимосвязи человека, сознания, разума в контексте виртуально-информационного пространства / В.Г.Воронкова // «Philosophy and cosmology».- Kyiv: ISPC, 2014 (vol. 14) – С.170-182.
6. Воронкова В.Г. Гражданское общество как парадигма, концепт и конструкт социально-философского дискурса / «Philosophy and cosmology».- Kyiv: ISPC, 2015 (vol.15). - С.198-215.
7. Voronkova Valentina. The Formation of the Concept of Noosphere Development of Modern Society in the Conditions of Information Society. / «Philosophy and Cosmology», Vol. 16.- Kyiv: ISPC, 2016. – P. 179-191.
8. Bazaluk O., Blazhevich T. Cosmic Education: Formation of a Planetary and Cosmic Personality. / "Philosophy and Cosmology", Vol. 12. – Kiev: ISPC, 2013. – P.147–160.
9. Bazaluk Oleg. The basic postulates of the universal evolution model «Evolving matter». / "Philosophy and Cosmology", Vol. 14. - Kyiv: ISPC, 2015. – P. 11-20.
10. Bazaluk Oleg. The Theory of Evolution / "Philosophy and Cosmology", Vol. 15. - Kyiv: ISPC, 2015. – P. 25-33.

REFERENCES

1. Philosophy of man as a way of humanism and dignity in your life: an approach of philosophical anthropology and philosophy, he: a collection of scientific papers. Materials of the international scientifically-practical Conference. 30-31 March 2015/floor. Ed. N. Hamitova-Kiev: the NEC name m.p. drahomanov, 2015-150 c.
2. Voronkova V.G., Nikitenko V.O. Modern geokul'tura as a sociocultural phenomenon of cultural globalization/ V.G. Voronkova, V.O. Nikitenko // Gileâ: scientific Bulletin: [GS Sciences etc.]. -K.: Publishing House of SCIENCE LLC NVP ", " BELIEVE ", 2013-Issue 72.-s. 487-492.

3. Melnik V.V. Culture of being human as a sociocultural phenomenon / V. Melnik // Humanitarian Bulletin of Zaporizhzhya State Engineering Academy: [GS Sciences etc.]. – Zaporizhzhya: publishing ZDIA, 2015. Is the Issue. 60.-p. 253-268.
4. Oleksenko R.I. Philosophy of market relations. Formation and development in Ukraine in the period of globalization and the information revolution: social-philosophical analysis / R.I. Oleksenko. – Kyiv: Znannya Ukraine, 2013. – 367 p.
5. Voronkova V.G. Konceptii vzaimosvâzi razuma, soznaniâ, rights in context virtual'no-informacionnogo space / V.G. Voronkova // «Philosophy and cosmology».- Kyiv: ISPC, 2014 (vol. 14) – C.170-182.
6. Voronkova V.G. Graždanskoe obšestvo as a paradigm concept and construct social'no-filosofskogo discourse / «Philosophy and cosmology».- Kyiv: ISPC, 2015 (vol.15). - C.198-215.
7. Voronkova Valentina. The Formation of the Concept of Noosphere Development of Modern Society in the Conditions of Information Society. / «Philosophy and Cosmology», Vol. 16.- Kyiv: ISPC, 2016. – P. 179-191.
8. Bazaluk O., Blazhevich T. Cosmic Education: Formation of a Planetary and Cosmic Personality. / "Philosophy and Cosmology", Vol. 12. – Kiev: ISPC, 2013. – P.147–160.
9. Bazaluk Oleg. The basic postulates of the universal evolution model «Evolving matter». / "Philosophy and Cosmology", Vol. 14. - Kyiv: ISPC, 2015. – P. 11-20.
10. Bazaluk Oleg. The Theory of Evolution / "Philosophy and Cosmology", Vol. 15. - Kyiv: ISPC, 2015. – P. 25-33.

МЕЛЬНИК В.В., кандидат философских наук, доцент кафедры управления, информационно-аналитической деятельности и евроинтеграции Института управления и экономики образования Национального педагогического университета имени М.П.Драгоманова

(Киев, Украина) E-mail: doc.v.melnik@mail.ru

АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ КАК УСЛОВИЯ РЕАЛИЗАЦИИ МНОГОМЕРНОСТИ ЧЕЛОВЕКА В УСЛОВИЯХ РЕКОНФИГУРАЦИИ ГЛОБАЛЬНОГО СОЦИАЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА

В статье проанализирована сущность культуры и кризисные духовные явления, которые проявляются в культуре в условиях реконфигурации глобального социального пространства. Выявлены кризисные явления, которые составляют духовный кризис, который представляет собой кризис общественных идеалов и ценностей. Определено, что именно духовность обеспечивается антропологическими, онтологическими и аксиологическими факторами. Выяснено, что сущность культуры как условие реализации многомерности человека в условиях углубления глобальных вызовов современности представляет собой основу для выявления междивизиационного общения и диалога. Раскрыты условия переосмысления культурно-исторических, философских и морально-аксиологических принципов обустройства социума в условиях реконфигурации глобального социального пространства, которая обеспечивают становление условия для самореализации личности.

Ключевые слова: антропологические основания, культура, многомерность человека, реконфигурация социального пространства, глобальное пространство, самореализация человека

MELNYK, VICTORIA, Candidate of Philosophical Sciences (PhD), associate professor of philosophy department in management information and analytical activities and European Integration of the Institute of Management and Economics of Education), National Pedagogical Dragomanov University

(Kyiv, Ukraine) E-mail: doc.v.melnik@mail.ru

ANTHROPOLOGICAL FOUNDATIONS OF CULTURE AS THE FOUNDATION OF HUMAN BAGATOVIMÌRNOSTÌ IN TERMS OF THE RECONFIGURATION OF THE GLOBAL SOCIAL SPACE

The article deals with the essence of the culture and the crisis of spiritual phenomena, manifested in the culture in terms of reconfiguring social space. Crisis revealed that constitute a spiritual crisis, a crisis of social ideals and values. Determined that spirituality is provided by anthropological, ontologičnimi, aksiologičnimi factors. It is the essence of culture as the terms of realization of human bagatovimìrnostì in the face of deepening global challenges of our time, that represent the basis for the detection of mižcivilizacijnogo communication and dialogue. Disclosed the terms of the rethinking of the cultural-historical, philosophical and moral-aksiologičnih principles of arrangement of society. Concluded that anthropological foundations of culture as the Foundation of human bagatovimìrnostì in terms of the reconfiguration of the global social space to ensure the establishment of conditions for self-realization of the person in terms of cultural globalization.

Keywords: anthropological principles, culture, the multidimensional character of the person, the reconfiguration of social space, global, globalization

*Стаття надійшла до редколегії 05.04.16 р.
Рекомендовано до друку 10.04.16 р.*